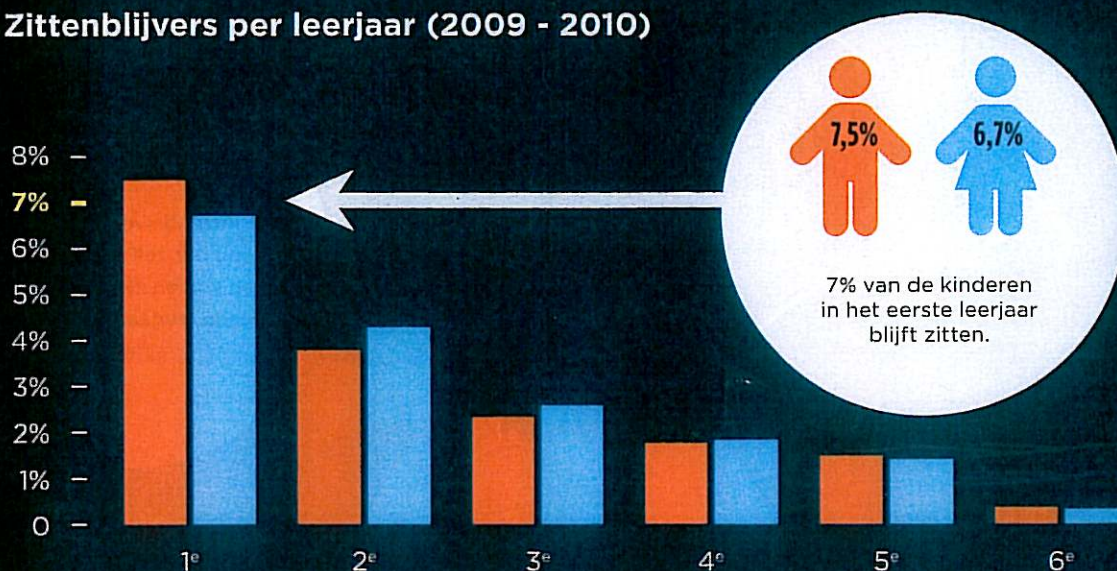

ZITTENBLIJVEN: DE PIJN RENDEERT NIET

Meer dan 10.000 kinderen in het basisonderwijs krijgen in juni te horen dat ze een jaartje zullen moeten overzitten. Het aantal zittenblijvers in Vlaanderen is daarmee een van de hoogste van heel Europa. In Finland doet geen enkele leerling zijn jaar over. En toch scoren de Finse leerlingen internationaal uitstekend. In Vlaanderen blijft 7 procent van de leerlingen al zitten in het eerste leerjaar. Scholen denken dat dat extra jaar leerlingen de kans biedt om hun achterstand in te halen. Nieuw onderzoek spreekt dat tegen.

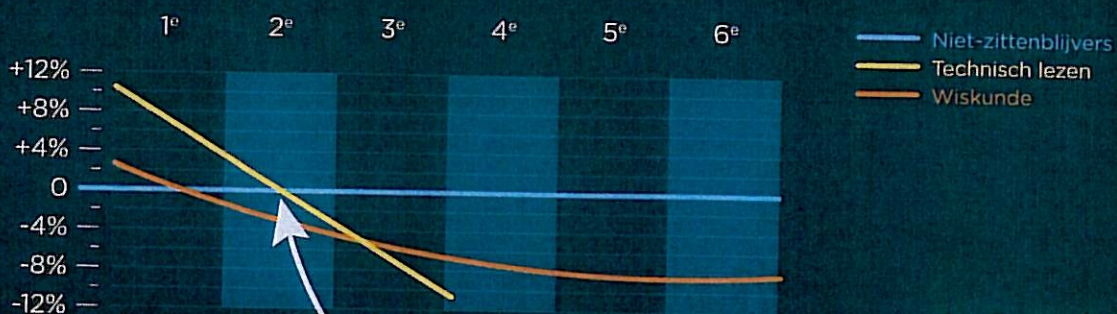
HOEVEEL LEERLINGEN BLIJVEN ZITTEN?

Zittenblijvers per leerjaar (2009 - 2010)

Hoe presteren leerlingen die het eerste leerjaar overzitten?

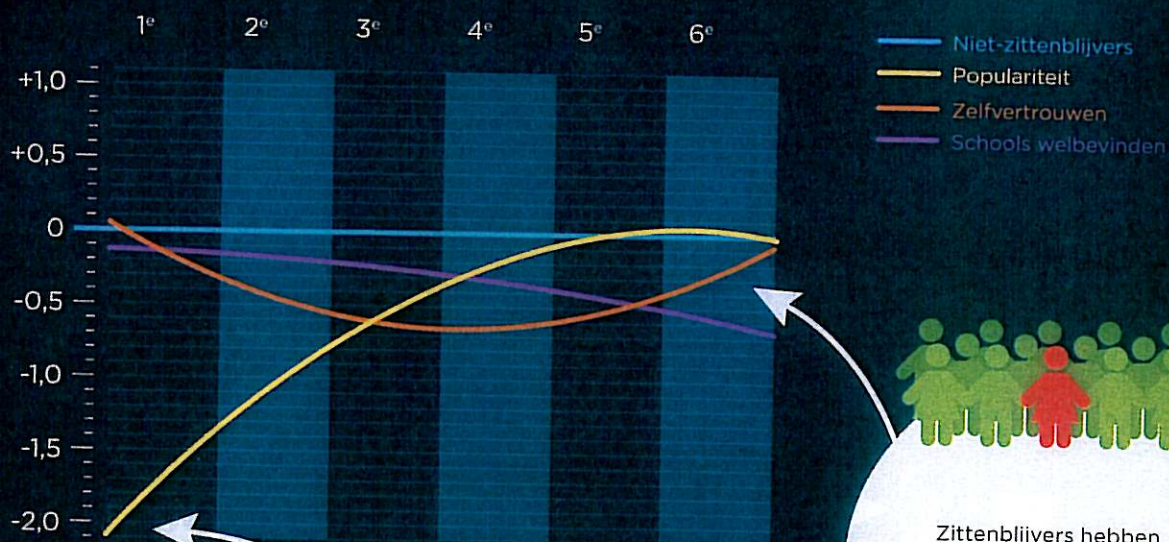
→ De verticale as toont de afwijking bij testscores voor wiskunde en technisch lezen ten opzichte van klasgenoten die niet bleven zitten.

Wie blijft zitten in het eerste leerjaar is zijn voorsprong voor rekenen en technisch lezen in het tweede leerjaar al kwijt.

Hoe voelen zittenblijvers zich?

→ Leraren beoordeelden psychosociale aspecten van hun leerlingen op een schaal van 0 tot 5. De verticale as toont hoeveel punten zittenblijvers verschillen van klasgenoten die niet bleven zitten.

Zittenblijvers hebben minder zelfvertrouwen en voelen zich tot in het zesde leerjaar slechter op school.

Zittenblijvers zijn niet populair bij hun klasgenoten.

Leerlingen het eerste leerjaar twee keer laten volgen, heeft nauwelijks positieve effecten op hun verdere ontwikkeling. Integendeel, de zittenblijvers zouden op korte en lange termijn beter gepresteerd hebben in wiskunde en technisch lezen en gelijkaardig of zelfs beter gefunctioneerd hebben op psychosociaal vlak, waren ze toch overgegaan naar het tweede leerjaar.

Dat blijkt uit het onderzoek *'Zittenblijven in het eerste leerjaar: zinvol of niet?'* van Mieke Goos, Jan Van Damme en collega's (K.U.Leuven). Ze gingen na wat de effecten van zittenblijven in het eerste leerjaar zijn op de verdere ontwikkeling van leerlingen in de loop van de lagere school. Ze volgden ongeveer 4000 Vlaamse leerlingen van het eerste leerjaar tot het einde van de lagere school. Leerlingen die bleven zitten in het eerste leerjaar, worden telkens vergeleken met zowel jongere leerjaargenoten als met leeftijdsgenoten die in een hoger leerjaar zitten.

"TAFELS LEREN HOEFT NIET IN HET TWEEDE LEERJAAR"

"We denken er nog niet aan om leerlingen op basis van verworven leerstof in een bepaalde graad te zetten. We doen dat wél op basis van leeftijd en sociale vaardigheden", zegt Marieke Saelens, leraar van de tweede graad van basisschool Mikado in Borgerhout. De school kiest ervoor om met parallelgraadklassen te werken en de leerlingen zo veel mogelijk met hun leeftijdgenoten samen te zetten, ook al hebben ze voor één of meerdere vakken een grote achterstand. "Want geen enkel kind valt over de hele lijn uit", zegt directeur Hilde Henderickx.

Hilde Henderickx: "We sluiten zo veel mogelijk aan bij de beginsituatie van een kind. Zelfs kinderen in eenzelfde graad volgen niet allemaal hetzelfde programma. Sommige kinderen werken tijdens het eerste jaar van de tweede graad een deel van het programma van het derde leerjaar af en tijdens het tweede jaar een deel van het derde en het vierde leerjaar. Dan stroomt de leerling – samen met zijn leeftijdgenoten – door naar de derde graad. Daar vertrekt de leraar weer van de beginsituatie, namelijk de leerstof van het vierde leerjaar."

Graadklassen hebben dus veel voordelen?

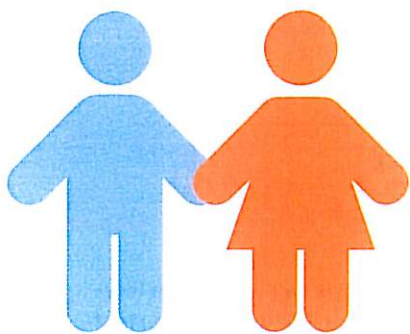
Marieke Saelens: "Na het eerste jaar doorgrond ik een kind volop. Ik zie hoe het evolueert en volg dat op. Het volgende schooljaar kan ik in september de leerling meteen bij de hand nemen. Zorgkinderen hebben veel baat bij zo een vertrouwensband. De leerlingen starten in hun groep als de jongsten, maar na een schooljaar zijn ze de oudsten. Ze ontfermen zich over de kleintjes en krijgen en nemen meer verantwoordelijkheid. Dat is heel goed voor hun status."

'Dubbel' bestaat bij jullie niet?

Hilde Henderickx: "Kinderen hebben zelden voor alles een achterstand. 'Iedereen kan iets en niemand kan alles', is ons motto. Leerlingen krijgen niet het idee dat ze dom zijn omdat ze iets niet kunnen. Kinderen bloeien open en groeien als ze voelen dat we in hen geloven. Taal is belangrijk en rekenen ook, maar sociale vaardigheden, zelfstandig zijn, muzische en verbale vaardigheden zijn dat ook. We kijken naar het totale kind en bieden het een toekomstperspectief aan. Welbevinden staat centraal: wat heeft een kind nodig om zich goed te voelen en om zich te ontwikkelen? We zijn ervan overtuigd dat een kind pas 'leert' als het zich goed voelt. Wie zegt trouwens dat je de tafels in het tweede leerjaar moet leren? Sommige kinderen zijn er pas later klaar voor, anderen zullen er nooit klaar voor zijn. In beide gevallen is zittenblijven voor ons niet de beste oplossing. Uiteraard doen sommige leerlingen een jaar langer over een graad, maar ze beginnen nooit helemaal opnieuw."

Hoe staan de ouders tegenover jullie parallelgraadklassen?

Hilde Henderickx: "We zitten zo vroeg mogelijk met de ouders aan tafel zodat ze een realistisch beeld van hun kind krijgen. Vanaf de eerste graad is er vijf keer oudercontact. Het rapport bespreken we meteen met de ouders erbij. Voor kinderen die niet het gewone traject volgen, stellen we visueel voor waar ze staan en waar we naartoe willen. Zo bied je een toekomst aan. Als ouders niet akkoord

ZITTENBLIJVEN: WIE BESLIST?

De school beslist hoe ze de kinderen in groepen indeelt en dus ook in welk leerjaar een kind thuishoort. Een uitzondering is de overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs. Daar hebben de ouders het laatste woord, op voorwaarde dat het kind voldoet aan de toelatingsvoorwaarden: voldoende aanwezig geweest zijn in de derde kleuterklas of geslaagd voor een taalproef.

In het basisonderwijs bestaan er geen regels voor de overstap naar een volgend leerjaar of een volgende leerlingengroep. **De school bepaalt zelf of ze een leerling een jaar laat overdoen of niet.** Die beslissing is niet bindend voor andere scholen.

In tegenstelling tot het secundair onderwijs – waar de overgang tussen elk leerjaar geregeld is via A-, B- of C-attesten – voorziet de wet in het basisonderwijs een continue schoolloopbaan met enkel aan het einde van de lagere school een getuigschrift.

gaan, is dat hun goed recht. We geven hun tijd en vroeg of laat vinden we wel een oplossing. Tenslotte willen ze ook dat hun kind gelukkig is.”

En de leraren?

Marieke Saelens: “Ik heb veel minder stress: ik voel me niet beknot omdat ik met alle leerlingen koste wat het kost een bepaald einddoel moet bereiken. Loslaten is het sleutelwoord: leer vertrouwen op de kinderen en je collega’s. Onze manier van werken vraagt bovendien veel organisatietalent, overleg en flexibiliteit. Maar ik zou niet meer op de traditionele manier willen werken.”

“ZE GAAN WEER BLIJ NAAR HUIS”

In het Pius X-instituut in Antwerpen zitten kinderen voor wie het eerste leerjaar te hoog gegrepen is in de opstapklas. Kinderen die de einddoelen van het zesde leerjaar niet dreigen te halen, zitten dan weer in de omwegklas. Doel? Leerlingen intensief individueel begeleiden om hen zo ver mogelijk te krijgen. Positief neveneffect? De kinderen bloeien open, voelen zich zelfzeker en zijn weer gemotiveerd.

Marleen Hillen (directeur): “Omdat we zelf geen kleuterklassen hebben en alle leerlingen in het eerste leerjaar ‘nieuw’ zijn voor de leraren, organiseren we tijdens de eerste drie dagen van september observatiedagen. Op basis daarvan stellen we ongeveer gelijkwaardige klassen samen en maken we clustergroepjes voor rekenen en taal. Dit schooljaar merkten we na een maand dat twaalf kinderen volledig uit de boot vielen, zelfs in de clustergroepen. Voor hen hebben we de opstapklas gecreëerd. Die leerlingen krijgen tijdens de voormiddag in een klein groepje extra steun, ze leren in een lager tempo ... De leraar werkt intensief aan taalvaardigheid en maakt hen zelfstandig en zelfzeker.”

Kunnen de ‘opstappers’ meteen naar het tweede leerjaar?

Eki Vergauwen (leraar opstapklas): “Ons doel is om alle leerlingen volgend schooljaar met een stevige basis of zelfs met een kleine voorsprong naar het eerste leerjaar te laten gaan. Als dat niet lukt, schakelen we het CLB in om te onderzoeken of het wijs is om in het eerste leerjaar van het gewoon onderwijs te starten. Maar er is ook een leerling die ik probeer te laten aansluiten bij de clustergroepen. Zo kan die eventueel meteen naar het tweede leerjaar volgend jaar. Maar eigenlijk is dit een extra jaar waarin ik de ‘opstappers’ vooral leer zelfstandig te worden, taken af te werken, stil te zitten ... Ze ‘dubbelen’ niet. En ik probeer van kinderen die verdrietig zijn omdat ze niet meekunnen, weer gelukkige kinderen te maken.”

Staat ‘welbevinden’ ook in de omwegklas centraal?

Imke Joos (leraar omwegklas): “In mijn klas zitten twaalf kinderen van wie we in het vierde of vijfde leerjaar denken dat ze hun getuigschrift van de lagere school niet zullen halen en die ook al een jaar of meer achterop zitten. Ik probeer hun achterstand weg te werken of te verkleinen. Ik spoor hun problemen op en werk daar heel gericht aan in een veilige omgeving, bijna een gezinssituatie. Omdat ze zich gesteund voelen, boeken ze ook meer vooruitgang. Ze gaan weer blij naar huis, terwijl de meesten vorig jaar wat schoolmoe waren. Soms geef ik zelfs een feestje omdat een van mijn leerlingen snapt hoe iets in elkaar zit.”

En daarna?

Imke Joos: "Op het einde van het jaar kijk ik samen met de zorg- en GOK-coördinator hoever mijn leerlingen staan. Afhankelijk daarvan en van hun leeftijd, doen ze het vijfde leerjaar over, gaan ze naar het zesde leerjaar of rechtstreeks naar de B-stroom. Meestal doen ze het na de omwegklas wel goed. Alle achterstand wegwerken, is moeilijk, maar ze hebben hier in elk geval leren leren en hun verantwoordelijkheid leren nemen."

Hoe organiseer je zulke extra klassen?

Marleen Hillen: "We hebben in elk leerjaar twee of drie klassen. De opstapklas is tijdens de voormiddag een extra eerste leerjaar met een zorgjuf. Tijdens de namiddag keren de kinderen terug naar hun eigen klas. De omwegklas is een extra vijfde leerjaar. We organiseren die klassen met GOK-, zorg- en gewone lestijden. Maar ook in de andere klassen differentiëren we heel sterk. We willen dat elk kind in elke klas zich goed voelt."

Binnenkort start nieuw onderzoek aan de K.U.Leuven in opdracht van de Vlaamse overheid: 'Zittenblijven in vraag gesteld. Een verkennende studie naar nieuwe praktijken voor Vlaanderen vanuit internationaal perspectief.'

ZITTENBLIJF-VRIJE SCHOOL IN VIER STAPPEN

STAP 1: Vraag je samen met je team af of zittenblijven in jouw school zinvol is.

STAP 2: Motiveer je team voor alternatieven voor zittenblijven. Werk weerstanden weg.

STAP 3: Werk een plan van aanpak uit met 'bouwstenen'. Je kiest uit bouwstenen in vier domeinen:

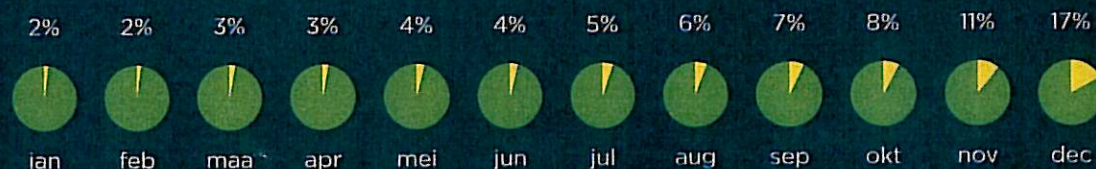
- 1. Bouw aan een positief leefklimaat om het leerproces van zwakkere leerlingen te versnellen**
 - werk aan een positieve leraar-leerlingrelatie
 - betrek ouders
 - organiseer activiteiten buiten de gewone lessen. Ze verhogen het schoolplezier van zwakke leerlingen
- 2. Pas je schoolorganisatie aan**
 - neem leerjaaroverstijgende initiatieven: je groepeer leerlingen per vak en per prestatieniveau en niet per leeftijd
 - maak multileerjaar klassen: je groepeer leerlingen van verschillende leerjaren in één klas (bijvoorbeeld een graadklas)
 - kies voor *looping*: leerlingen krijgen gedurende een aantal jaren les van dezelfde leraar
- 3. Differentieer in je didactische aanpak**
 - laat leerlingen samenwerken (coöperatief leren): je leerlingen leren van en met elkaar
 - organiseer *peer tutoring*-projecten
- 4. Evalueer regelmatig**
 - gebruik een leerlingvolgsysteem en grijp op tijd in bij leerproblemen

STAP 4: Evalueer het proces en de bouwstenen die je gekozen hebt en stuur bij.

Bron: 'Samen tot aan de meet. Alternatieven voor zittenblijven' van G. Juchtmans e.a., uitgeverij Garant, Antwerpen, 2011.

EN IN DE LAATSTE KLEUTERKLAS?

Percentage zittenblijvers per geboortemaand

→ Ook de derde kleuterklas overzitten, is goed ingeburgerd in Vlaanderen. Gemiddeld 5 procent van de Vlaamse kleuters doet dat. De geboortemaand van de leerling speelt daarbij een doorslaggevende rol. Van de kleuters die geboren zijn in januari blijft maar 2 procent zitten, van de kleuters die geboren zijn in december is dat maar liefst 17 procent.

Bron: cijfers van het ministerie van Onderwijs en Vorming, schooljaar 2008-2009